

FRI-2B.313-1-L-08

THE PLACE OF TERRITORIAL SOVEREIGNTY IN THE UN CHARTER

Ayhan Ahmed, PhD student

Department of Public Law, Law Faculty,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: 0878899228

E-mail: arahmet@uni-ruse.bg

Assoc. prof. Zornitsa Yordanova, PhD

Department of Public Law, Law Faculty,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: 082888758

E-mail: ziordanova@uni-ruse.bg

Abstract: *The UN Charter refers to the principle of sovereignty in several contexts. One of the most important references to sovereignty is found in the Preamble to the Charter, which emphasises the determination to "reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small". However, it is important to note that the principle of sovereignty is not absolute. The UN Charter also contains provisions that authorise the UN to take action when there are threats to international peace and security. Chapter VII of the Charter, for example, deals with measures that the UN Security Council can take in response to such threats. These measures can include economic sanctions, diplomatic action and, in certain circumstances, the use of force. In these cases, the principle of state sovereignty can be overridden in order to address issues that affect international peace and security. It's important to remember that interpretations and understandings of international law and principles, including sovereignty, can evolve over time through various legal and diplomatic processes.*

Keywords: *sovereignty, territory, UN, charter, development.*

ВЪВЕДЕНИЕ

На конференцията в Сан Франциско през 1945 г., се създава най-голямата хуманитарна организация, а именно – Организацията на обединените нации (ООН)¹. Тя е създадена след най-разрушителната война в човешката история с основната и единствена цел да предпази и спаси бъдещите поколения от опасността от войни. От друга страна, според Конвенцията от Монтевидео, държавата се състои от определена територия, постоянно население, ефективно правителство и способност да влиза в -отношения с други държави². Територията е областта, в която държавата упражнява властта си на управление (*imperium*), изключение на някой субекти на международното право, като някой държавоподобни образувания – градове-държави. Териториалният суверенитет представлява властта на управление и нейното изключително упражняване, като е защитаван от международното право в смисъл, че всяка дейност, упражнявана на чужда територия без съгласието на териториалния суверен или неразрешена от международното право, е нелегитимна.

Важно е да се отбележи разликата и да не се бърка *imperium* с *dominium*. Придобиването на всякакъв вид собственост от държавата или нейните граждани на чужда територия не води до придобиване на териториален суверенитет. Съществува теоретична опасност някои от държавите, бъркайки *imperium* с *dominium*, да забраняват придобиването на недвижими имоти от чужденци или да го подлагат на тежък разрешителен режим поради необоснован страх, че придобиването би нарушило техния суверенитет.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Начините за придобиване на териториален суверенитет са предвидени в отдавна действащи норми на международното обичайно право и са повлияни главно от романистичната традиция. Принципът за забрана използването на сила и изчезването на някои категории територии са довели до изчезването на някои способности за придобиване или са ги направили по-малко важни. Въпреки това, тези способности могат да имат своето значение, когато

легитимността на носителите за суверенитет, формирани през минали епохи, трябва да се оценява въз основа на принципа *tempus regit actum*. Самите начини на придобиване на териториален суверенитет могат да бъдат първични или производни.

Първата категория включва придобиването на територия *a nullius* и завладяването. За упражняването на правото на собственост върху територията, *nullius* - не е достатъчно самото откриване. Необходимо е *occupatio*, придружена от *animus possidendi*, състояща се от изрична декларация за анексиране или воля, имплицитно изразена в убедително поведение, например в прояви на управление. Необходимо е също така тя да е действително *res nullius*. Ако *res* е подчинена на принципа на общото наследство на човечеството или има за цел да изпълни принципа на самоопределение на даден народ, *occupatio* не поражда право на териториален суверенитет. Неотдавнашните случаи на анархия, например в Сомалия³, в която имаше реална опозиция на властта и йерархичната организация на държавността, не правят територията *res nullius*. Завладяването трябва да се разграничава от *debellatio*, което се състои в пълното унищожаване на военния апарат на противника. След като това бъде постигнато, държавата победителка може да пристъпи към анексиране чрез присъединяване. В днешно време завладяването не е легален начин за придобиване на териториален суверенитет, тъй като противоречи на правилото за забрана на агресията: териториално придобиване в резултат на употреба на сила или агресия не трябва да се счита за "законно", а представлява международен деликт със съответните правни последици. През 1974 г. Общото събрание на ООН определя използването на сила от страна на държава срещу суверенитета, териториалната цялост и политическата независимост на друга държава като агресия⁴. Сред правомощията, свързани с упражняването на териториалния суверенитет, е и правото да се отстъпва част от територията. В миналото то е представлявало абсолютна власт, а днес трябва да се съобразява с принципа на самоопределение на народите. За да се предпазят от бъдещи спорове, държавите понякога съпровождат отстъпването с референдум на населението от съответната част от територията.

Но какво става, ако силата се упражнява с разрешението на ООН, за да се възстановят международният мир и сигурност? Може ли победилата държава да пристъпи към анексиране на победената държава?

Създаването на нова държава в международната общност автоматично води до придобиване на суверенитет върху територията, на която възниква държавата. Това придобиване може да се разглежда донякъде и като право на собственост, но въпросът засяга по-скоро формирането на държавите, отколкото начините за придобиване на териториален суверенитет. Прехвърлянето на територия и придобиването на териториален суверенитет се извършва със съгласието на отстъпващата държава или поне с нейното мълчаливо съгласие. Окупацията на дадена територия не може да доведе до прехвърляне на територията към окупиращата държава, дори ако окупаторът се държи *animo domini*. В противен случай окупацията би трябвало да се признае чрез нормативно действащ и обвързващ акт за начин за придобиване на териториален суверенитет. Трябва да се отхвърли тезата, че самото изминаване на времето може да доведе до прехвърляне на територия чрез един вид придобивна давност, ако суверенът не стои безучастно. Трябва да се помни, че *occupatio bellica* не дава на окупатора право да анексира окупираната територия. Международното право защитава както териториалния суверенитет като безпроблемно и необезпокоявано упражняване на правомощията на държавата в рамките на нейната територия, така и териториалната цялост на държавата чрез забрана за отнемане на части от нейната територия без съответните причини и международна воля.

Правомощията на една държава да управлява на собствената си територия се сблъскват с ограничения, произтичащи от международното право, (както обичайно, така и договорно). Това е на първо място отношението, което трябва да се предоставя на чужди държави, техните органи и граждани. Най-ярък пример можем да дадем с дипломатическия имунитет. То представлява форма на правна защита която се предоставя на дипломатическите представители и техния персонал по-висока степен на защита, в сравнение с тази, от която биха могли да се възползват останалите граждани, целяща да гарантира на дипломатическия

корпус свободно преминаване и ефективно изпълнение на функциите му. С изключение на ограниченията, произтичащи от международното право, държавата е свободна да подчинява отношенията, които се осъществяват на нейната територия, и по реда по който е най-подходящ за нея.

По делото Никарагуа-Съединените щати Международният съд на ООН приема, че запазеното управление обхваща всички въпроси, по отношение на които принципът на суверенитет на държавите оставя на субектите на международното право свобода на избор⁵. Сред тези въпроси съдът изброява определянето на политическата, икономическата, социалната и културната система и формулирането на външната политика, с други думи "вътрешните" и "външните" дела на държавата.

Например, в областта на държавната форма и управлението международното обичайно право не може да определи дали една държава трябва да бъде монархия или република - да има централизирана или децентрализирана власт. Като малка отметка тук можем да посочим че държавата, сама по себе си олицетворява централизирания правен ред. Държавната власт, от друга страна, макар да се свързва *de iure* с централизацията, в себе си съчетава винаги методите и на двата вида управление. Всяка държава има неотменимото право да избере своя собствена управленска система, без намеса от страна на друга държава. Въпросът с независимостта на държавата е от решаващо значение в ООН и показва онези въпроси от изключителна държавна компетентност, които са защитени от намесата на организацията. В член 2, параграф 7, изречение първо от устава на организацията се посочва, че "никоя разпоредба на настоящия устав не дава право на организацията да се намесва в работи, които по естеството си са от вътрешната компетентност на която и да е държава, нито изисква от членовете да представят такива въпроси за уреждане по настоящия устав"¹. Съществуват две основни теории за определяне на сферата на държавната свобода, в която ООН не може да се намесва: Едната, т.нар. вътрешна компетентност, предвижда, че въпросите, които се уреждат от международното обичайно право или от международното договорно право, не са част от вътрешната компетентност (в последния случай, разбира се, при условие че договорният инструмент обвързва държавата, чиято запазена област се разглежда). — Втората теза, която вместо това ограничава сферата на вътрешната юрисдикция, утвърждава, че във вътрешната компетентност попадат не само въпросите, уредени от международното право, но и тези, които са били обект на внимание от страна на ООН чрез приемането на общи резолюции. Класически пример е „Всеобщата декларация за правата на човека“, която легитимира ООН да отправя препоръки към отделните държави много преди изготвянето на международни конвенции по този въпрос⁶. По изключение организацията може да се намеси по въпрос, който попада във вътрешната юрисдикция на дадена държава в два случая:

— След конкретна молба от съответната държава-членка или въз основа на мандат от съвета за сигурност или общото събрание, ООН предоставя помощ относно организирането и провеждането на избори в съответната страна. Преди да бъде договорена и предоставена помощта, ООН оценява нуждите на държавата-членка, за да гарантира, че помощта е съобразена с конкретните нужди на страната или ситуацията. — ООН може да разпорежда принудителни мерки, ако вътрешната ситуация, например гражданска война, е квалифицирана от съвета за сигурност като заплаха или нарушение на мира, съгласно глава VII от Устава на ООН. Мерките съгласно чл. 41, обхващат широк спектър от възможности за прилагане които не включват използването на въоръжени сили. В зависимост от целите, мерките варират от икономически и търговски санкции до по-целенасочени мерки като забрани за пътуване, оръжейно ембарго и други. И накрая, суверенитета има отношение към споровете, които могат да бъдат отнесени до Международния съд. Често държавите, за да изключат, че спорът попада в юрисдикцията на Съда, твърдят, че предметът му попада в тяхната вътрешна юрисдикция.

Една територия може да бъде администрирана, изцяло или частично, от държава, която не се ползва от правото на териториален суверенитет върху тази територия. Територията, администрирана от други лица, все още може или да не е обект на суверенитета на никоя

държава, или да принадлежи на държава, която остава носител на *nudum ius*. Мандатите принадлежат към първата категория, като член 77 от устава на ООН определя мандатни отношения и власт в интерес на местното население. Мандатите са разделени на три категории. Мандатите от първи тип се приравняват към протекторатите и в края на Втората световна война стават независими държави, например Израел. Мандатите от втори и трети тип се трансформират в попечителства, в които управляващата власт управлява територията в интерес на местното население с цел да доведе територията до автономия или независимост. Мандатите и попечителствата вече не съществуват (последната държава която е била под попечителство е Палау, която е получила своята независимост през 1994 г.)⁷, тъй като всички засегнати територии са постигнали независимост. Вместо това има случаи на територии, управлявани за ограничен период от време и следователно на преходна основа от международни организации (например Преходната администрация на ООН за Източна Славония)⁸. Тези администрации се различават от старите доверителни администрации и намират своето основание в резолюция на Съвета за сигурност, следователно в рамките на международното поддържане на мира и сигурността, като предоставените правомощия са много широки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Насърчаването на нормите на демокрацията и правата на човека от страна на ООН винаги е било отчасти амбициозно и е имало за цел да насочи практиката по една постепенна, еволюционна крива към бъдещо реализиране на потенциала. Едно от ключовите понятия, който трябва да се разбере, е, че ООН трябва да зачита суверенитета на държавите при предприемането на каквито и да е действия, ако желае да създаде суверенитет за поддържане на международния ред. Запазването на вътрешния ред е от съществено значение за запазване на международния такъв, а подкопаването на правната основа на суверенитета може да доведе до безредица както във всяка отделна държава, така и когато броя на тези държави стане прекалено голям. А това обикновено винаги засяга най-слабите и уязвими групи и ги лишава от необходимите условия за цивилизовано съществуване. Държавата е основната институция, която може да осигури дългосрочна политическа стабилност.

REFERENCES

1. United Nations Charter (full text). United Nations; URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (Accessed on 01.08.2023).
2. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States; URL: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.html> (Accessed on 01.08.2023).
3. Murphy, P. Robert. Anarchy in Somalia-06.30.2011; URL: <https://mises.org/library/anarchy-somalia> (Accessed on 01.08.2023).
4. Wilmshurst, Elizabeth. Definition of Aggression General Assembly resolution 3314 (XXIX)-14.12.1974; URL: <https://legal.un.org/avl/ha/da/da.html> (Accessed on 01.08.2023).
5. Summary of the Judgment of 27 June 1986. Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Merits. Judgment of 27.06.1986. URL: <https://web.archive.org/web/20090122222607/http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&code=nus&p1=3&p2=3&case=70&k=66&p3=5> (Accessed on 01.08.2023).
6. Всеобща декларация за правата на човека, преамбюл; URL: <https://www.cpdp.bg/?p=element&aid=32> (Accessed on 01.08.2023).
7. Republic of Palau, Political Status; URL: <https://www.doi.gov/oia/islands/palau> (Accessed on 01.08.2023).
8. United nations transitional administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium; URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/untaes_b.htm (Accessed on 01.08.2023).